

УДК 371.134:796(043)

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

А.І.Петрова

Анотація. У статті розглянуто ефективні технології, засоби, прийоми формування іношомовної компетентності студентів немовних спеціальностей у педагогічних вищих навчальних закладах.

Ключові слова: формування іношомовної компетентності, педагогічний вищий навчальний заклад, професійна підготовка, іноземна мова, прийоми й засоби навчання.

Аннотация. В статье рассматриваются эффективные технологии, методы, приёмы формирования иноязычной компетентности студентов неязыковых специальностей в педагогических высших учебных заведениях.

Ключевые слова: формирования иноязычной компетентности, высшее учебное заведение, профессиональная подготовка, иностранный язык, методы и приемы обучения.

Summary. The article discusses effective technologies, means, methods of foreign language competence formation in teacher training institutions of higher education.

Keywords: foreign language competence formation, institution of higher education, professional training, foreign language, methods and technologies.

Постановка проблеми. Становлення нового українського суспільства потребує невідкладної модернізації національної освітньої галузі, яка має відповідати викликам часу і потребам особистості, здатної реалізувати себе в суспільстві, що постійно змінюється.

У сучасних соціокультурних умовах місія вищої освіти виходить далеко за межі лише передачі знань. Вища школа "покликана готувати таких громадян, які б могли самостійно мислити та бачити в культурних відмінностях гарну можливість для плідного діалогу" [1, с. 19]. Метою вищої педагогічної освіти є виховання професіоналів, які здатні діяти в нестандартних ситуаціях, прагнуть професійного зростання й мобільності в умовах інформатизації суспільства та розвитку нових наукомістких технологій, володіють розвиненою іношомовною компетентністю.

Ведучи мову про формування іношомовної компетентності студентів немовних спеціальностей у педагогічному ВНЗ, слід мати на увазі формування такої сукупності знань, умінь і навичок, яка дає змогу майбутньому вчителю максимально реалізувати власний інтелектуальний та емоційний потенціал як на рецептивному, так і на продуктивному рівні, тобто сприймати й відтворювати інформацію, що відповідає ступеню інтелектуального, емоційного та професійного розвитку, успішно використовувати іношомовну обізнаність у професійній діяльності та для подальшого самовдосконалення.

Незаперечним є той факт, що знання іноземної мови для фахівця з вищою освітою стає не просто необхідністю, а вимогою часу, особливо в умовах глобалізації освіти, науки, економіки. У час активних міждержавних контактів, тісного переплетення інформаційних потоків іноземна мова перетворюється в основний виробничий фактор. Вона стає універсальним засобом професійної діяльності, накопичення досвіду, збагачення культурного потенціалу.

Процес оволодіння іноземною мовою розглядається багатьма науковцями як спосіб актуалізації й реалізації власної особистості, виховання творчого початку та вміння приймати самостійні рішення, що стосуються життя, діяльності, сфери стосунків, формування активної особистісної позиції [2; 3;]. Для того, щоб побудувати мовленнєве висловлювання іноземною мовою, необхідно проаналізувати ситуацію, її мету, умови і т. ін.; а для того, щоб звернутись до співрозмовника, комунікант повинен урахувати інформацію про вік, соціальний статус, офіційність чи неофіційність бесіди і т. ін. Ці мовленнєві операції сприяють розвитку іношомовної компетентності.

Кінцевим результатом навчання мови є сформованість у студентів практичних навичок усного (говоріння), писемного мовлення, слухання й розуміння (аудіювання), а також читання, вміння застосовувати ці знання для вираження своїх думок, розуміння змісту тексту, що сприймається на слух і очима [3, с. 53]. Навчити людей спілкуватися – важливе завдання, ускладнене тим, що спілкування – це не просто вербальний процес. Його ефективність залежить від багатьох факторів: знання мови, умов і культури спілкування, правил етикету, невербальних форм комунікації і т. ін.

Вивчення досвіду викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах і власний практичний досвід роботи переконує, що навчання студентів іноземної мови орієнтоване, в основному, на накопичення знань, а саме – збагачення словникового запасу та тренування граматики. Безперечно, лексико-граматичні навички необхідні для оволодіння мовою, проте навчання, основою якого є поширене у ВНЗ заучування, не розвиває творчої активності студентів, не передбачає формування в них іншомовної компетентності. При такому підході низьким є рівень мотивації, оскільки студенти не бачать можливості застосування знань, які вони отримують, у своїй майбутній професійній діяльності. Практичні заняття відбуваються за схемою: контроль домашнього завдання, пояснення нового матеріалу, введення й закріплення лексики, пояснення домашнього завдання. Такі заняття не спонукають до вільного мовленнєвого спілкування й поглиблення іншомовної компетентності студентів.

У цьому контексті гарну перспективу може мати впровадження контент-навчання. Ця технологія передбачає одночасне викладання іноземної мови й будь-якого іншого предмета, і являє собою інтеграцію цілей вивчення предметів зі спеціальності та цілей викладання мови. Вдалу характеристику та визначення контент-навчання представили Д. Брінтон і Д. Оллер [4; 5]. Вони зазначали, що акцент на засвоєння лінгвістичної форми значною мірою підпорядкований акценту на здобуття інформації за допомогою іншої мови.

Програма викладання мови, розроблена з урахуванням академічних інтересів і потреб студентів, долає бар'єр між вивченням іноземної мови та інших профільних академічних предметів. Основний акцент у процесі мовної підготовки переноситься на отримання інформації за допомогою іноземної мови при одночасному формуванні навичок, необхідних для оволодіння мовою в академічних цілях. Пізнавальні зусилля студентів концентруються на здобуванні інформації та засвоєнні змісту. Засвоєння ж лінгвістичної форми значною мірою підпорядковується цьому процесу. При цьому форма та послідовність презентації мовного матеріалу продиктовується предметним змістом, який має практичне застосування в професійній діяльності.

У дослідженнях Д. Брінтона розглядаються три моделі контент-навчання стосовно рівня вищої школи – "тематичне навчання мови", "відсторонене навчання" і "допоміжні курси". Із перерахованих вище моделей найпоширенішими є мовні курси, в основу яких закладено тематичний принцип, оскільки їх можна застосовувати у вищому навчальному закладі будь-якого типу, а теми можуть бути підібрані відповідно до інтересів студентів та вимог професійної діяльності [4].

Ефективність іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей у педагогічному виші залежить від емоційного настрою, внутрішньої зацікавленості займатися улюбленою справою, перспективи успішного працевлаштування. Активному оволодінню іноземною мовою сприяє також організація країнознавчих гуртків, літературно-мовних вечорів, зустрічі з носіями мови, що мають неформальний характер. Адже студенти в умовах реального невимушеного спілкування швидше усвідомлюють необхідність оволодіння фаховими знаннями, уміннями, бачать свої недоліки та оцінюють власні досягнення. Таким чином, якість іншомовної компетентності засвідчує рівень професійної придатності майбутніх педагогів.

Процес засвоєння іншомовних знань має стимулювати викладач, який активізує особистісну позицію студентів, стимулює пошук, подальшу зацікавленість предметом, забезпечує можливість індивідуального самовираження. Від дій викладача, стилю його спілкування зі студентами часто залежить ставлення до предмета, психологічний клімат колективу і, насамкінець, ефективність процесу формування іншомовної компетентності студентів. В основі такого спілкування лежить повага, довіра, емпатія, безумовність прийняття особистості студентів.

Для занять з іноземної мови дуже важливою є атмосфера, в якій відбувається спілкування, оскільки студент висловлюється відносно певної проблеми не рідною мовою, розуміючи ймовірність невідповідності думок і їх іншомовного оформлення, а звідси – відчуття дискомфорту, фрустрованості.

Стиль педагогічного спілкування, який базується на довірі й емпатії, безоцінному й безумовному прийнятті особистості студента, сприяє вільному висловлюванню, творчому розвитку думки. Викладач, який володіє педагогічною майстерністю, вміє налагоджувати контакти із студентами, зацікавлювати їх, сприяти розвитку необхідних для спілкування особистісних якостей. Іноземна мова, як жоден інший предмет, вимагає індивідуального підходу до студентів, урахування їхніх інтересів, мовних здібностей, що є можливим лише за умови цілеспрямованої співпраці викладача й студентів з опорою на принципи взаєморозуміння, педагогічного супроводу освітнього процесу.

Спілкування між викладачем і студентом необхідно будувати таким чином, щоб виводити навчальну ситуацію за межі формальної взаємодії, перетворювати навчальне спілкування в неформальне особистісне, яке спонукає до потреби в особистісно-професійному самовдосконаленні;

пов'язати тренування на навчальному матеріалі з контекстом реального спілкування. Слід зазначити, що викладачі, які будують спілкування із студентами на неформальній основі, відверто й спонтанно проявляють власні якості та емоції, обговорюють свої недоліки, можуть зменшувати соціальну дистанцію, що призводитиме до порушення статусної регламентації, фамільярних стосунків із студентами. Проте не варто, на нашу думку, приховувати свої якості та почуття під маскою офіційності, уникати особистісних, відкритих контактів із вихованцями. Цей процес має бути природним і адекватним відносно потреб навчальної ситуації. Саме яскраві особистісні якості викладача, творча та ініціативна діяльність, культура спілкування й поведінки забезпечують атмосферу поваги та взаєморозуміння, партнерства та підтримки, сприяють виробленню стратегії поведінки майбутніх учителів у професійно значущих ситуаціях.

Ми вважаємо необхідним висвітлити питання поведінки та культури викладача, його особистісних якостей, оскільки ці характеристики є важливою ознакою професійної діяльності. Як стверджує Г. Тарасенко, "...професійну культуру вчителя ніяк не можна спрощувати до системи спеціальних, вузькопрофесійних знань, умінь, навичок. Це поняття є ширшим і включає в себе весь духовний потенціал особистості педагога, інтелектуальні, емоційні та практично-дійові компоненти його свідомості" [6, с. 39]. Не можна стверджувати, що існує ідеальний викладач. Кожен має власну індивідуальність, якій притаманні як слабкі, так і сильні сторони. Важливим є визначення самим викладачем своїх переваг і розвиток їх у процесі професійної діяльності.

Аналіз педагогічної літератури дав нам змогу виокремити особистісні якості викладача, які сприятимуть професійному спілкуванню та спонукатимуть до вільних висловлювань іноземною мовою. До особистісних якостей викладача, які варто розвивати та вдосконалювати, ми віднесли такі: жвавість; харизматичність; розкутість; акторські здібності; почуття гумору, оригінальність; уміння визнати власні помилки; уміння слухати; повага до особистості студента; розуміння й прийняття інтересів і бажань студентів; надання можливості студентам висловитись; повага їхньої позиції; не акцентування уваги на своїй особистості; щире задоволення від заняття; уміння налаштовувати студентів на плідну працю.

У цьому контексті вважаємо за доцільне виокремити особистісні якості викладача, які можна й бажано змінити, а саме: нервовість; незібраність; неохайність; невідповідність одягу ситуації; неповага до позиції студента; багатослівність, не надання можливості студентам висловитись; нав'язування власної позиції; здійснення тиску, залякування; гарячність, пихатість; лінощі; однотипність і флегматичність у проведенні занять; надмірна стриманість; авторитарність і зарозумілість у стосунках із студентами; незацікавленість і байдужість; хвилювання, метушливість.

Оцінивши діяльність викладача та його особистісні якості, можна стверджувати, що реалізацію інтелектуального й емоційного потенціалу майбутніх фахівців, підвищення їхнього професійного розвитку та мотивації до особистісного самовдосконалення, сприятливий психологічний клімат на занятті з іноземної мови можна забезпечити за умов розвитку позитивних властивостей якостей і вдосконалення педагогічної майстерності викладача та обмеження й контроль за небажаними якостями.

Узагальнюючи вищесказане, можна дійти висновку, що головним у формуванні іншомовної компетентності студентів немовних спеціальностей є стимулювання й розвиток у них пізнавального інтересу, застосування активних методів і форм навчання із включенням елементів проблемності, наукового пошуку, з апробацією та освоєнням новітнього педагогічного досвіду.

Література

1. Вища освіта України: Навч. посіб. / Ред. В.Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко. – К.: Знання, 2005. – 327 с.
2. Леонтьев А.А. Мышление на иностранном языке как психологическая и методическая проблема / А.А. Леонтьев // Иностранные языки в школе. – 1972. – №1. – С. 31-39.
3. Ніколаєва С.Ю. Сучасні підходи до викладання іноземних мов / С.Ю. Ніколаєва, О.М. Шерстюк // Іноземні мови. – 2001. – С. 50–57.
4. Brinton D.M., Snow M.A., Wesche M.B. Second Language Instruction. – Boston, Mass: Heile and Heile Publishers, 1989.
5. Oller J.W. and Oller J.Jr. An Integrated Pragmatic Curriculum: a Spanish Program // Methods That Work / Ideas for Literacy and Language Teachers. – Boston, Mass.: Heile and Heile Publishers, 1993.
6. Тарасенко Г.С. Професійна культура вчителя: досвід дефінітивного аналізу // Культура і вчитель. – Вінниця, 2003. – С. 39.